

Manevî Rehberliğin Tasavvufi Boyutu: Ahmed Yesevî Örneği

The Sufi Dimension of Spiritual Guidance: The Example of Ahmed Yesevi

 Mehmet Şirin Ayış

Bingöl Üniversitesi, İslamî İlimler Fakültesi, Türkiye
msayis@bingol.edu.tr

Geliş Tarihi: 10 Haziran, 2022 Kabul Tarihi: 24 Temmuz, 2022 Yayın Tarihi: 30 Ağustos, 2022

Öz: Ahmet Yesevî, Batı Türkistan'ın Sayram kasabasında dünyaya gelmiş, tahsil hayatına Yesi'de Arslan Baba'nın terbiyesinde başlamış, daha sonra Buhara'ya giderek Yûsuf Hemedânî'ye intisap etmiş ardından Yesi'ye dönmüş, vefatına kadar burada irşad faaliyetlerine devam etmiştir. Yesevî'nin irşad faaliyetlerinde kullandığı dil Yeseviliğin geniş bir coğrafyaya yayılmasının etkili olmuştur. Yesevî'nin, ilim ve irşad faaliyetleri ile Türkistan coğrafyasının İslamlaşmasında manevî rehberliği, dinî alanda, Türklerin milli kimliğine yapmış olduğu vurgu, insanlardan ve dünyadan yana beklentisiz yaşaması, kadın ve aile konusuna önem vermesi ve iyi insan yetiştirmesi gibi başlıklar altında ele almak mümkündür. Bu çalışmamızda, Türkistan Coğrafyasının İslamlaşmasında Ahmed Yesevî'nin irşad faaliyetlerinin manevî rehberlik boyutu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Maneviyat, Tasavvuf, Rehberlik, Ahmed Yesevi

Abstract: Ahmet Yesevi was born in Sayram town of West Turkestan, started his education life in Yesi under the education of Arslan Baba, then went to Bukhara and joined Yusuf Hamadani, then returned to Yesi and continued his guidance activities there until his death. The language that Yesevi used in his guidance activities was effective in the spread of Yesevism to a wide geography. It is possible to deal with Yesevi's spiritual guidance in the Islamization of the Turkestan geography with his scientific and guidance activities, under the headings of his emphasis on the national identity of the Turks in the religious field, living without expectations from people and the world, giving importance to the issue of women and family, and raising good people. In this study, the spiritual guidance dimension of Ahmed Yesevi's guidance activities in the Islamization of the Turkestan Geography will be discussed.

Keywords: Spirituality, Sufism, Guidance, Ahmed Yesevi

ORCID-ID: M. Ş. Ayış 0000-0002-4732-4577

* Bu çalışma "Ahmet Yesevî'nin İrşad Metotları Üzerine Bazı Tesbit ve Değerlendirmeler" adlı makaleden üretilmiştir. Bkz. Mehmet Şirin Ayış, *Ahmet Yesevî'nin İrşad Metotları Üzerine Bazı Tesbit ve Değerlendirmeler*, Tasavvuf İlimi ve Akademik Araştırma Dergisi, Yıl 2022, Cilt 25, Sayı 49, ss. 91-117.

1. Giriş

İslamiyet'in, Türkistan coğrafyasında hızlı bir şekilde yayılmasında etkili olan faktörlerden bir tanesi de Ahmet Yesevî ve onun manevî rehberliğinde kurulmuş olan Yeseviyye tarikatıdır. Yesevî'nin yapmış olduğu faaliyetlere baktığımızda yaşadığı coğrafyayı psikolojik ve sosyolojik açıdan iyi tahlil etmiş manevî bir rehber görmek mümkündür. Bu faaliyetler bize onun aynı zamanda farklı inançlara mensub insanlara öğreteceği yeni dinin bireysel açıdan onlarda meydana getireceği değişim ve dönüşüm ile bu değişim ve dönüşümün ortaya çıkaracağı yeni sosyolojiyi ve bunun temel kodlarını iyi hesapladığını da göstermektedir.

Yesevî'nin, yapmış olduğu ilim ve irşad faaliyetleri ile Türkistan coğrafyasının İslamlaşmasındaki manevi rehberliği dinî alanda yapmış olduğu manevî rehberlik faaliyetleri, manevî rehberlik faaliyetlerinde Türklerin milli kimliğine yapmış olduğu vurgu, manevi rehberlik yaparken insanlardan ve dünyadan yana beklentisiz yaşaması, manevî rehberlik faaliyetlerinde kadın ve aile konusuna önem vermesi ile manevi bir rehber olarak iyi insan yetiştirmesi gibi başlıklar altında ele almak mümkündür.

Bu çalışmamızda, Türkistan coğrafyasında ortaya çıkmış hem göçebe hem de yerleşik halkın İslamlaşma sürecinde önemli katkıları olmuş Ahmet Yesevî'nin, Divan-ı Hikmet ve Fakr-nâme adlı eserleri ile günümüzde bu alanda yapılan araştırmaların vardığı ortak sonuçlardan hareketle Yesevî'nin ilim ve irşad faaliyetlerinin manevî rehberlik boyutu ele alınacaktır.

2. Manevî Bir Rehber Olarak Ahmet Yesevî

Ahmet Yesevî, XI. yüzyılın ikinci yarısında Batı Türkistan'ın Sayram kasabasında dünyaya gelmiştir. Tahsil hayatına Yesi'de Arslan Baba'nın terbiyesinde başlamış, Arslan Baba'nın vefatından sonra zamanın önemli İslâm merkezlerinden Buhara'ya giderek Şeyh Yûsuf Hemedânî'ye intisap etmiştir. Hemedânî'nin vefatı üzerine Yesi'ye dönmüş ve vefatına kadar burada irşad faaliyetlerine devam etmiş, tahminen 562/1166 tarihinde burada vefat etmiştir. (Köprülü, 1976: 72; Eraslan, 1989: 2/159; Bice, 2016: 54)

Ahmed Yesevî, yaşadığı süre içerisinde pek çok mürid ve halife yetiştirmiştir. En önemli dört halifesi, Arslan Baba'nın oğlu Mansûr Ata, Hârizmli Saîd Ata, Sûfî Muhammed Dânişmend ve Süleyman Hakîm Ata'dır. Halife ve müritlerinin çaba ve gayretleri neticesinde Yesevilik Anadolu, Balkanlar, Kafkaslar ve Kuzey Afrika gibi dünyanın birçok değişik coğrafyasına yayılmıştır. (Tosun, 2012: 496-498)

Ahmed Yesevî'nin insanlara manevi rehberlik yapmasında birçok unsur etkili olmuştur. Bunlardan bir tanesi de Yusuf Hemedanî gibi önemli bir maneviyat önderinin yanında yetişmiş olmasıdır. Mürşidinin vefatından sonra Yesi'ye dönmüş ve hayatını hocasından öğrenmiş olduğu manevî faaliyetlerine adanarak ömrünün sonuna kadar bu hizmetlerine devam etmiştir. (Çelik, 1993: 81; Hasan, 2007: 67-74)

Yesevî, bu hususu *Divan-ı Hikmet*'te şu şekilde dile getirir:

*“Bismillah 'la başlayarak hikmet söyleyip,
Taliplere inci cevher saçtım işte,
Riyazeti katı çekip, kanlar yutup,
Ben, defter-i sâni açtım işte.”* (Yesevî, 1993: 49)

Yesevî, eserini yazarken söze besmele ile başladığını, amacının insanlara İslâm dininin inci ve mercan gibi değerli hakikatlerinin ve güzelliklerini anlatmak olduğunu, takip ettiği yolun Kur'an ve sünnet yolu olduğunu, yazdığı hikmetlerin ise aynı zamanda manevi bir değere sahip olduğunu bu bilgiye de derin bir ibadet ve riyazet şuuru sonucunda ulaştığını ifade etmektedir. (Çelik, 1993: 271)

3. Yesevî'nin Manevî Rehberlik Metotlarındaki Temel İlkeler

Yesevî'nin, ilim ve irşad faaliyetleri ile Türkistan coğrafyasının İslamlaşmasında yapmış olduğu manevi rehberliği dinî alanda yapmış olduğu manevî rehberlik faaliyetleri, manevî rehberlik faaliyetlerinde Türklerin milli kimliğine yapmış olduğu vurgu, manevi rehberlik yaparken insanlardan ve dünyadan yana beklentisiz yaşaması, manevî rehberlik faaliyetlerinde kadın ve aile konusuna önem vermesi ile manevi bir rehber olarak iyi insan yetiştirmesi gibi başlıklar altında ele almak mümkündür.

3.1. Dinî Alanda Yapmış Olduğu Manevî Rehberlik Faaliyetleri

1. Ahmed Yesevî, manevi rehberlik hizmeti yaparken tevhid inancını merkeze koyarak insanları şekil ve suretten münezze, ortağı olmayan, mutlak kudret sahibi, gücü her şeye yeten bir ve tek olan Allah'a çağırarak işe başlamıştır. Bu yüzden gerek eserlerinde gerekse de sohbetlerinde devamlı Allah'tan bahsetmiş, insanların Allah ile tanışmaları, sahip oldukları her şeyi O'ndan bilmeleri ve şükürü O'na yapmaları gerektiği hususuna dikkat çekmiştir. (Küçükaya, 2018: 144-162)

Bu husus *Divan-ı Hikmet*'te şu ifadelerle dile getirilir:

*“Kul huva'llahı sübhânallah'ı vird eylesem,
Bir ve Var'ım didarını görür müyüm,*

*Baştan ayağa hasretinde dert eylesem,
Bir ve Var'ım didarını görür müyüm"* (Yesevî, 1993: 89)

Yesevî, bu ifadesi ile Allah'ın birliği ve varlığına dikkat çekmiş ve yaptığı işe tevhid inancını merkeze koyarak yola koyulduğunu ifade etmiştir. Bir başka hikmetinde tevhid ve marifet dersini Cenab-ı Hakk'ın varlığı ve birliğinden aldığını ve insanları vahdete bu derslerle çağırdığını şu şekilde ifade eder:

*"Bir ve Var'ım dersler verdi perde açıp,
Yer ve gökte duramadı şeytan kaçıp,
İşret kılıp vahdet şarabından doyasıya içip,
Lâ-mekânda Hakk'tan dersler aldım işte."* (Yesevî, 1993: 99)

2. Ahmed Yesevî, manevi rehberlik faaliyetinde Hz. Peygamberin rol modelliğini ve sünnetine ittiba hususunu ön plana çıkararak faaliyette bulunmuştur.

Bu husus *Divan-ı Hikmet*'te şu ifadelerle dile getirilir:

*"Ümmet olsan Mustafa'nın peşinde ol sen,
Dediklerini can ve gönülden hem kıl sen,
Gece ayakta, gündüzleri oruçlu ol sen,
Gerçek ümmetin rengi tıpkı saman olur."* (Yesevî, 1993: 215)

Bir başka beytinde ise halka yol göstermede en sağlam ve güvenilir yolun Hz. Peygamberin izinden gitmek olduğunu zira din hizmeti yapan bütün müçtehitlerin bu yolu takip ettiğine dikkat çeker ve şöyle der:

*"Dört yüz yıldan sonra çıkıp ümmet olacak,
Nice yıllar dolaşıp halka yol gösterecek,
Yüz on dört bin müçtehit hizmet kılacak,
O sebepten altmış üçte girdim yere."* (Yesevî, 1993: 61)

Yesevî, bu hikmet dizelerinde Hz. Peygambere ümmet olanların başta ibadet olmak üzere her alanda onu örnek almaları gerektiğini, aradan dört yüz yıl zaman geçse dahi Hz. Peygamberin yolunu takip ettiğini ve insanlara onun sünnetine uyararak yol gösterdiğini ifade etmektedir.

Tasavvuf ehli, manevi rehberlikte en sağlam ve etkileyici yöntemin Hz. Peygamberin sünnetine ittiba etmek ve onun yolundan ve izinden gitmek olduğunu ifade etmişler ve rol model olarak Hz. Peygamberi ön planda tutmuşlardır. Zira dinin anlaşılmasında ve yaşanmasında, Kur'an-ı Kerim'den sonra en önemli ikinci kaynak Hz. Peygamberin

yaşadığı hayattır. Onun hem tebliğ ve irşad, hem de kulluk ve ibadet hayatından alacağımız önemli dersler vardır.

3. Yesevî'nin, manevi rehberlik faaliyetinde şeriata bağlılık esas olup, amelsiz bir tarikat anlayışı yoktur.

Divan-ı Hikmet'te bu husus şu ifadelerle dile getirilir:

*“Tarikata şeriatsız girenlerin,
Şeytan gelip imanını alır imiş,
İş bu yolu pirsiz dava kılanların,
Şaşkın olup ara yolda kalır imiş.”* (Yesevî, 1993: 217)

Yesevî'ye göre dinin emir ve yasaklarını öğrenmeden ibadet ve kulluk yapmadan tarikat yoluna girmek doğru değildir. Çünkü tarikatta esas olan ibadet ve kulluktur. Bu yüzden Yesevî insanlara manevi rehberlik yaparken din ile tarikatı birbirinden ayrı tutmamış, din ile tasavvufu sade ve basit anlatımlarla birleştirmiş, tasavvufî bilginin yanında şariat esaslarına bağlı kalarak, dinin amelî boyutu ile ilgili pratikleri de öğretmiştir. (Küçükkaya, 2018: 154)

Yesevî, ibadetlerde ihlasın önemi de dikkat çekmiş riya ve gösteriş için yapılan amellerin makbul olmayacağını ifade etmiştir. Bu hususu bir hikmetinde şu şekilde dile getirir:

*“Oruç tutup halka riya kılanları,
Namaz kılıp tesbih ele alanları,
Şeyhim deyip başka bina kuranları,
Son deminde imanımdan cüda kıldım.”* (Yesevî, 1993: 131)

4. Yesevî'nin manevî rehberlik metotlarından bir tanesi de sohbettir. Çünkü yüz yüze görüşme ve sohbet özellikle ahlakî ve manevî eğitim anlayışında önemli bir yere sahiptir. Sohbet ile irşad, birçok tasavvufî ekolün ve sûfî mürşidin kullandığı bir yöntemdir. Bu yüzden Yesevî, sohbet geleneğine önem vermiş ve irşad faaliyetlerinde bu metodu kullanmıştır. (Çelik, 2017: 139–140)

Yesevî, bir hikmetinde dervişlerin sohbet meclislerinin fazilet ve faydalarını şu ifadelerle dile getirmiştir:

*“Erenler cemâl görür dervişler sohbetinde
Yâranlar meclisinde nur yağar sohbetinde,
Her kim sohbeta geldi gönlüne mana buldu,
Ashablar murad oldu dervişler sohbetinde,*

*Kibir hasedler ölür içine mâna dolar,
Göz açıp Hakk'ı görür dervişler sohbetinde.” (Yesevî, 1993: 307)*

Sohbet maneviyat eğitiminde nebevî bir metot olarak da kabul edilir. Zira Hz. Peygamber ahabını sohbet ile yetiştirmişti. Sohbet, aynı zamanda insanlar arasında bir çeşit iletişim olup, insanın hem aklen hem de ruhen daha iyi yetişmesine yardımcı olur. Zira kişi, karşısındaki insanın konuşmalarını dinlerken onun samimiyetine ve konuyu anlatırken duyduğu heyecana bizzat şahit olmaktadır. Bu durum, sohbeti dinleyen kişinin manen yetişmesinde daha etkili bir yoldur.

5. Yesevî'nin manevî rehberlik alanında uyguladığı önemli bir yöntem de İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlâk ilkelerini, *Fakrnâme* adlı eserinde yazılı kültürden uzak göçebe Türk kavimlerine anlayacakları bir dil ile kolay bir metot üzerinden sistemleştirerek öğretmeye çalışmış olmasıdır. (Ersalan, 2016: 48–57; Güzel, 2008: 204–246)

Manevî rehberin bir vasfı da karşısındaki insana, bilmediği bir şeyi, onun anlayacağı bir yöntemle en kolay şekilde ve en kısa zamanda öğretmesidir. Yesevî de Arapça bilmeyen insanlara, dinin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını, yaşadığı devrin insanların eğitim seviyelerini de göz önünde bulundurarak, onların anlayacağı bir metot ve üslup ile kısa bir süre içerisinde sevdirek öğretmiştir. Yesevî'nin bu metodu, günümüz tasavvuf hareketlerinin irşad faaliyetlerinde bulunurken yaşadıkları dönemin şartlarını ve insanların eğitim seviyelerini göz önünde bulundurarak hareket etmeleri adına önem arz etmektedir.

3.2. Manevî Rehberlik Faaliyetlerinde Türklerin Milli Kimliğine Yapmış Olduğu Vurgu

1. Yesevî'nin manevî rehberlik anlayışının önemli yönlerinden birisi de hem Arapça hem de Farsça bilmesine rağmen, irşad dilinde Türkçeyi kullanmasıdır. Yesevî, bu şekilde hareket etmek suretiyle milli unsurlarla İslami unsurları bir arada yoğurmuş, tasavvuf anlayışını Türkler arasında sistemleştirmiştir.

Yesevî, bu hususu *Divan-ı Hikmet*'te şu ifadelerle dile getirir:

*“Sözü, didar isteyen herkes için söyleyip,
Canı cana bağlayarak damarları ekleyip,
Garip, fakir, yetimlerin gönlünü avlayıp,
Gönlü bütün kimselerden geçtim işte.” (Yesevî, 1993: 49)*

Yesevî, bir taraftan Arapça veya Farsça bilmeyen Türkistan halkına konuşma dili olan Türkçe ile hitap etmiş diğer taraftan milli unsurlarla İslamî unsurları bir arada yoğurmak sureti ile tasavvuf anlayışını Türkler arasında sistemleştirmiş, İslam dinini, Türkistan

halkına sevdirmiştir ve bu sayede İslamiyet'in tasavvuf yoluyla, başta Türkistan olmak üzere, tüm Orta Asya coğrafyasında yayılmasına öncülük etmiştir. (Köprülü, 1976: 114; Türer, 1995: 11-27; Yakıt, 1994: 1-15)

2. Ahmed Yesevî'nin manevî rehberlik anlayışının önemli bir başka boyutu ise İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını hikmet tarzında nazım şeklinde yazarak ilk defa bir edebi tür ortaya koyması ve bu işi de İslam'ın gelişip yaygınlaşması için bir zemin olarak kullanmasıdır. (Eraslan, 1989: 2/161)

Yesevî, yazmış olduğu hikmetlerde, Allah sevgisini gönüllere yerleştirmeyi gaye edinmiş, Hz. Peygamberin tebliğ ettiği dine uymayı telkin etmiş, insanlara karşı şefkat ve merhametli olmayı ön plana çıkarmıştır. (Çelik, 2017: 134)

Bir hikmetinde bu hususu şu şekilde dile getirir:

*“Nerde görseñ gönlü kırık merhem ol sen,
Öyle mazlum yolda kalsa hem dem ol sen,
Mahşer günü dergâhına mahrem ol sen,
Ben-sen diyen kimselerden geçtim işte.”* (Yesevî, 1993: 49)

Yerin altına girmesinin hikmetlerini anlattığı şiirinde de bu hususu dile getiriyor:

*“Bir kul görsem, hizmet edip kulu oldum,
Toprak gibi yol üstünde yolu oldum,
Aşıkların yanıp sönen külü oldum,
Hem dem olup yerin altına girdim işte.”* (Yesevî, 1993: 107)

Yesevî'nin irşad dilinde Türkçeyi kullanması ve tarikatını çoğunlukla Türkler arasında yayması ile ilgili bir diğer önemli husus ise Türkleri Arap ve Fars kültürünün etkisinden kurtararak, Türkçenin zamanla Türkler arasında dini anlama ve tasavvufu yaşama dili olmasını sağlamıştır. Yesevî'nin, irşad dilinde Türkçe'yi kullanması Arap ve Fars kültürünün dini bir boyut kazanmasının önüne geçmiş, Türklerin kendi örf adet ve gelenekleri ile beraber dinlerini benimseyip yaşamalarının önünü açmıştır.

3. Ahmed Yesevî, Türkistan halkına manevî rehberlik ederken Allah'ın varlığı ve birliği ile İslam dininin özüne ters düşmeyen eski Türk milli geleneklerini dışlamamış, onları Türk-İslam kültürüne renk katacak şekilde mana ve değer kazanmasını sağlamıştır. Onun bu metodu, Türklerin zorluk çekmeden Müslüman olmalarını kolaylaştırdığı gibi Türklüklerini kaybetmelerinin de önüne geçmiştir. Temelleri, bu birleşme üzerine çok güçlü bir şekilde inşa edilen Orta Asya sûfliliği, daha sonraki dönemlerde Türklerin içinden çıkan bütün tasavvuf hareketlerine öncülük etmiştir. Bu anlayış, aynı zamanda

Yesevî'nin Türk-İslam dünyasına yaptığı büyük hizmetlerinden birisi de olarak da kabul edilmektedir. (Kenjetay, 1999: 106-121)

3.3. Manevi Rehberlik Yaparken İnsanlardan Ve Dünyadan Yana Beklentisiz Yaşamasi

1. Ahmet Yesevî'nin manevî rehberlik anlayışında samimi ve sade yaşamak esastır. Yesevî, bu ilke ve prensipleri bizzat kendisi uygulamıştır. Kendi eliyle yaptığı ağaç kaşık ve kepeçleri satarak geçimini temin etmesi ve kendisine verilen hediyeleri fakir-fukaraya dağıtması bu hususlarda ne kadar hassas olduğunu göstermesi açısından önemlidir. (Türer, 1995: 19)

Yesevî, bir hikmetinde bu hususu şu ifadelerle dile getirmiştir:

*“Mal ve pula rağbet etmez aşık kişi,
Yol üstünde toprak olup aziz kişi,
Ondan sonra nurla dolar içi dışı,
Yarın varsa mahşerde padişah kıldım.”* (Yesevî, 1993: 129)

Bir başka hikmetinde ise fakirliği adet, meşakkati rahat bilmenin manevî anlamda önemli bir merteye olduğunu şu şekilde dile getirir:

*“Bu dünyada fakirliği adet kılan,
Hor görülüp meşakkati rahat bilen,
Kul Hâce Ahmed, iyilere hizmet kılan,
Kıyamet günü öyle kişi sultan olur.”* (Yesevî, 1993: 193)

Yesevî'ye göre dünya malına tamah edenler manevî rehber olamazlar. Zira manevî rehber aldığı yardımı hak edenlere verir. Eğer alıp kendisi yese, murdar et yemiş gibi olur. Eğer elbise yapıp giyse, o elbise eskiyene kadar Hakk Teâlâ onun namaz ve orucunu kabul etmez. Eğer aldığı yardımdan ekmek yapıp yese, Hak Teâlâ onu cehennemde türlü azaba uğratar. Eğer böyle birine bir kişi inansa kafir olur. Zira bu tür kimseler mel'undur. Onların fitnesi Deccal'dan beterdir. Zira onlar bu tür kötü amelleri işlemekle şeriattan tarikattan, hakikatten ve marifetten uzaklaşmışlardır. (Ersalan, 2016: 49)

2. Yesevî'nin manevî rehberlik anlayışında şan ve şöhret peşinde koşmak, hükümdarlardan ve devlet ricalinden bir şey beklemek yoktur. Yesevî, Allah ve Resulüne samimiyetle bağlı, bir İslam âlimi ve mütefekkeri olarak hayatını yaşamıştır. Onun bir tek gayesi vardır, o da insanları Allah ile tanıştırmaktır. Bu amacına ulaşmak için söylediği hikmetler, terennüm ettiği şiirler ve kullandığı dil sadece tebliğ metodunun birer aracı konumundadırlar. (Çelik, 1993: 82)

Yesevî, bir hikmetinde bu hususu şu ifadelerle dile getirmiştir:

*“Dünya benim mülküm diyen sultanlara,
Alem malını sayısız yığıp alanlara,
Yeme içme ile meşgul olanlara,
Ölüm gelse biri vefa kılmaz imiş.”* (Yesevî, 1993: 227)

Devamındaki beyitlerde ise mevki ve makamına güvenip ölümü unutanları şu şekilde uyarmaktadır:

*“Bu dünyada padişahım diye göğüs geren,
Hem önüne kürsü koyup hayme vuran,
Nice yıllar hayl u haşem çeri salan,
Ecel gelse biri vefa kılmaz imiş.”* (Yesevî, 1993: 231)

Yesevî'nin dünyaya ve dünya malına karşı bu tutumu, özellikle manevî rehber konumunda bulunan insanların görev ve sorumlulukları açısından son derece önem arz etmektedir. Zira tarih boyunca manevî rehberlik hizmeti yapanların en büyük özelliği beklentisiz yaşamaları olmuştur.

3.4. Manevî Rehberlik Faaliyetlerinde Kadın Ve Aile Konusuna Önem Vermesi

1. Ahmed Yesevî'nin manevî rehberlik anlayışında kadınlara yönelik faaliyetler de önemli bir yer tutmaktadır. Toplumun yarısını teşkil eden kadınların, çocuk terbiyesindeki yerini manevi bir rehber olarak iyi bilen Yesevî, onların da kendi aralarında bir araya gelerek, İslam'ın emir ve yasakları ile ahlak ve edeb anlayışını öğrenmelerine önem vermiştir. Bu vesileyle erkeklerde olduğu gibi kadınlar arasında da topluca hikmet okuma meclisleri icra edilmiştir. Önceleri kendi kızı Gevher Şehnaz Hanımı tarafından komşularına okunan Hz. Peygamberin hayatı ile dört halife başta olmak üzere sahabe hakkında yazılan hikmetler, daha sonraları onar kişilik guruplar halinde okunarak bütün Türkistan coğrafyasına yayılmıştır. (Hayit, 1993: 45-47; Kara, 2021: 21; Bardakçı, 2015: 298)

3.5. Manevi Bir Rehber Olarak İyi İnsan Yetiştirmesi

1. Yesevî'nin manevi rehberlik alanında yapmış olduğu önemli hizmetlerden bir tanesi de birçok mürit ve halife yetiştirmesi ve onları İslam'ın yayılması için değişik coğrafyalara göndermiş olmasıdır. O, yetiştirdiği mürid ve müntesiplerine aynı zamanda ileri ufuklar çizmiş, özellikle o günün şartlarında Anadolu ve Rumeli coğrafyasının İslamlaşması hususunu, takipçileri için bir davet ufku olarak göstermiştir. Bu yüzden Anadolu'nun İslamlaşması ve Türkleşmesi sürecinde Yesevî'nin gönderdiği halifelerin ve mensuplarının müstesna bir yeri vardır. (Yılmaz, 2020)

Yesevî'ye göre derviş elinde asa, dilinde zikir, yükü himmet, yolu hizmet olan ve insanları Allah'a çağırın kişidir. Bu hususu bir hikmetinde şu şekilde dile getirir:

*“Yol üstünde oturup yolu soran dervişler,
Ukbadan haber duyup yola giren dervişler,
Asâları elinde, himmet kuru belinde,
Rabb'im yâdı dilinde Allah diyen dervişler.”* (Yesevî, 1993: 333)

Yetiştirdiği müritlerin bir kısmı, Mâverâünnehir ve Fergana bölgesi başta olmak üzere bugünkü Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve kısmen Türkmenistan ve Tacikistan bölgelerine kadar ulaşmış, bir kısmı Harezmi, Horasan ve Azerbeycan üzerinden Anadolu'ya gelmiş, diğer bir kısmı ise Hindistan'a kadar gitmiş. (Çelik, 2017: 132)

Sonuç

Ahmed Yesevî ve kurmuş olduğu Yeseviyye tarikatının manevî rehberliği ile Türkler, İslam tarihinde mürid olma konumundan çıkıp, kurumsal anlamda İslam'ı anlatan ve yayan mürşid konumuna geçmişlerdir.

Yesevî'nin manevi rehberlik metotlarına baktığımız zaman karşımızda, dinin maslahatını iyi bilen, yaşadığı dönemi ve o dönemin insanların ihtiyaçlarını iyi tespit ederek onlara İslam dininin, inanç, ibadet ve ahlak esaslarını anladıkları bir dil ile gayet basit, anlaşılır ve sistemli bir şekilde öğreten bir entelektüel görmekteyiz.

Yesevî, manevî rehberliğinin temellerini Kur'an ve Sünnete dayandırmış, ilim, amel ve aksiyonerliği ilke edinmiş, teşkilatçı bir anlayışa sahip, iyi insan yetiştirmeye odaklanmış beklentisiz yaşama prensibi ile hareket etmiş, kendi el emeği ile geçinmiş manevi bir rehber ve mürşittir.

İslam coğrafyasının birçok sorun ile karşı karşıya kaldığı günümüzde manevî rehberlik ile ilgili bütün alanlarında, geçmiş sûfilerin tecrübelerini günümüzün bilgeliği ile buluşturup, sorunlarımızın çözümü için bir çıkış yolu bulabilirsek, yapılan bu çalışmalar hedefine ulaşmış olacaktır. Bunun gerçekleşmesi için de dinin maslahatını iyi bilen, inanç, ibadet ve ahlak esaslarına vakıf, yaşadığı çağı iyi okuyan, ihtiyaç duyulan hususları halkın anlayacağı bir dil ve üslup ile anlaşılır ve sistemli hale getirebilecek entelektüel birikime sahip yetişmiş manevî rehberlere ihtiyacımız vardır.

Kaynaklar

- Bardakçı, M. N. (2016). *Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Bice, H. (2016). *Pîr-i Türkistan Hoca Ahmed Yesevî*. Ankara: Ahmed Yesevî Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, A. (2017). Hoca Ahmet Yesevî'nin Hikmetlerinde Tebliğ ve İrşad Metoduna Âit Bazı Tespitler. A. Kartal (Ed.), *I. Uluslararası Hoca Ahmed Yesevi Sempozyumu*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, M. (1993). Ahmed Yesevî'nin Tebliğ Metodu. A. Yuvalı vd. (Eds.) *Milletlerarası Hoca Ahmet Yesevi Sempozyumu Bildirileri*. Kayseri.
- Eraslan, K. (1986). Ahmet Yesevî. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: TDV Yayınları.
- Ersalan, K. (2016). *Yesevî'nin Fakr-nâmesi*. Ankara: Ahmed Yesevî Üniversitesi Yayınları.
- Güzel, A. (2008). *Ahmet Yesevî'nin Fakr-nâmesi Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Öncü Kitap.
- Hasan Kâmil Yılmaz. <http://hasankamiliyilmaz.com/muhammedi-davet-ve-ahmed-yesevi.html>.
- Hasan, N. (2007). Orta Asya'da İslam'ın Gelişmesi ve Hoca Ahmed-i Yesevî'nin Bu Gelişmedeki Tarihi Hizmetleri. *Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyet'e Katkıları Sempozyumu*. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Hayit, B. (1993). Türkistan Kadınlarının Yesevilik Ananesi. *Milletlerarası Ahmet Yesevî Sempozyumu Bildirileri*. Kayseri.
- Kara, M. (2021). Tasavvuf Kültürünün Türkistan Macerasına Genel Bakış. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1).
- Kenjetay, D. (1999). Hoca Ahmed Yesevi: Yaşadığı Devir, Şahsiyeti, Tarikatı ve Tesiri. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2.
- Köprülü, F. (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Küçükkaya, A. (2018). Yeseviyye Tarikatı'nın Temel İlkeleri. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40(2).
- Çelik, M. (1993). Ahmed Yesevî'nin Tebliğ Metodu. *Milletlerarası Hoca Ahmet Yesevi Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri.
- Tosun, N. (2012). Orta Asya'da Tasavvuf. *Orta Asya'da İslam*. ed. Muhammed Savaş Kafkasyalı. Ankara: Ahmed Yesevî Üniversitesi Yayınları.
- Türer, O. (1995). Hoca Ahmed Yesevî'nin Türk İslam Dünyasındaki Yeri ve Tasavvufî Şahsiyeti. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12.
- Yakıt, İ. (1994). Hoca Ahmed Yesevî ve Türk Düşünce Tarihindeki Yeri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1.
- Yesevî, A. (1993). *Divan-ı Hikmet*. (Haz. K. Eraslan). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.